

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav české literatury a komparatistiky

Obecná a srovnávací literatura (komparatistika)

Autoreferát (teze) disertační práce

Mgr. Josef Řídký

*Styl a historie: Vliv literarity jazyka na podobu historické
temporality*

**Style and History: Literarity of Language and its Impact on
Historical Temporality**

Vedoucí práce prof. PhDr. Petr Bílek, CSc.

2021

Úvodem

Cílem této práce je nabídnout nový způsob „literárního“ čtení historie bez toho, aby byla postavena na roveň fikci, což bylo úskalím dosavadních, narativistických přístupů. Historické psaní zde vnímám jako specifický žánr, který v sobě spojuje vysvětlení a vyprávění, a nabízí díky tomu zcela specifický estetický horizont či čtenářský účinek. Takový, který dokáže obohacovat naše vnímání minulosti. Tento záměr práce demonstruje teoreticky i prakticky, tj. přichází jak se specifickou teorií, tak i nabízí určitou čtenářskou pragmatiku. Práce je silně inspirována dílem Paula Ricoeura, zejména jeho trilogií *Čas a vyprávění*, ale vstupuje do debaty rovněž s nejnámějšími autory narativistické školy, tj. Haydenem Whitem, Frankem Ankersmitem nebo Hansem Kellnerem.

Historie byla od 19. století považována za žánr kombinující umění a vědu. S prosazením akademické historie na přelomu 19. a 20. století se však onen umělecký rozměr začal brát jako nežádoucí či reziduální, historie se naopak snažila připodobnit přírodním vědám. Po prosazení myšlenek lingvistického obratu v 60. letech minulého století pak bylo jen otázkou času, než se pozornost teoretiků upře i na historiografii, jež je koneckonců také grafii, psáním. Slova se chopili nejdříve literární teoretici (Barthes, Frye) a posléze za nimi následovali teoretici historie (White, Ankersmit, Kellner a další). Historie ze střetu s lingvistickým obratem vyšla jako chudý příbuzný fikce, každopádně její epistemologický status byl zásadně zpochybněn. Při pečlivém čtení narativistů je přitom zajímavé i podstatné, že nezpochybňují, že má historie své metody, kritiku pramenů atp., ale upírají této rovině jakýkoliv podíl na tvorbě výsledného smyslu historických děl. Ten má být dán literárními strategiemi, tropy, jazykovým zápisem, k němuž se historici uchylují. Největší invencí předkládané dizertace je – ve srovnání s předchozí tradicí – asi fakt, že ona „metodická“, vysvětlující rovina historie zve zpátky ke stolu. Smysl historického díla, tvrdím v této práci, je tvořen rovnocenně výzkumem i vyprávěním, neboť i výzkum má své estetické sdělení, svůj čtenářský účinek, svou poetiku. Zároveň jsem přesvědčen o tom, že tento krok je možné udělat bez toho, aby se tím rovina výzkumu nutně kladla fikci na roveň. Ba naopak, historie jako žánr je zajímavá tím, že nabízí zcela specifický „historický estetický horizont“. Jinými slovy, historii můžeme číst jako narativní žánr s poetickými účinky, nicméně tyto účinky budou jiného druhu než u fikce. Historie produkuje svůj vlastní charakteristický význam, a to právě proto, že je historií, čili psáním kombinujícím vyprávění a vysvětlení a opírajícím se o výzkum dokumentů a stop, které nám zanechala minulost.

Jestliže jsem chtěl tedy nabídnout nový způsob, jak přečíst historii poeticky a zároveň ji neasimilovat fikci, pak jsem si nejdřív musel odpovědět na otázku, čím je historie zač, co ji dělá tak specifickou, proč by mělo být její čtení jiné než čtení fikční literatury a konečně jakého druhu je onen „poetický“ smysl, který před námi nad stránkami historie vyvstává. Jako průvodce pro tuto cestu jsem si zvolil, jak předesláno, Paula Ricoeura a jeho *Čas a vyprávění*, který historii pojímá jako svébytnou hermeneutiku uplynulého. Vymezuje tak nejen to, co dělá historii historií, ale i jak historie jakožto narativní žánr tento svůj zdroj či předpoklad dále tlumočí a přetavuje ve čtenářský účinek. Až s touto teoretickou výbavou v ruce jsem konfrontoval historické texty jako takové a snažil se dotyčný interpretační model ověřit v praxi. Nakonec jsem svá zjištění konfrontoval s narativistickou debatou a ptal se po ziscích a ztrátách, ke kterým ten který přístup vede. Celý tento postup na následujících několika stránkách ve stručnosti představím.

Hermeneutika historického vyprávění

V této první kapitole tedy spínám oblouk ricoeurovského myšlení. Ricoeurovská hermeneutika je de facto metodologií této práce. *Čas a vyprávění* je pak čten v kontextu filozofova díla, a to počínaje projektem „dlouhé cesty“ hermeneutiky, jak o ní mluví v textu ze 60. let zvaném *Existence a hermeneutika*, až po jeho poslední dílo, *La mémoire, l'histoire, l'oubli*. Stěžejní je přitom teoretický oblouk, jenž vede od *Živé metafor* (1979) přes *Čas a vyprávění* (1983-85) až po *Ideologii a utopii* (1986) a *O sobě samém jako o jiném* (1990).

Pro adekvátní čtení *Času a vyprávění* (dále jen jako *ČaV*) je nutné znát projekt „dlouhé cesty“ hermeneutiky, již klade proti Heideggerově „krátké cestě“. Namísto přímého pohledu na existenci bytí, jež se chápe jako rozumějící, je podle Ricoeura třeba existenci restituovat až z různých symbolů, kterým se nám dává. Jinak řečeno, existenci chce rozkrývat skrze různé hermeneutiky symbolů, jež představují její znaky: tak se kosmická a sakrální symbolika stává předmětem fenomenologie náboženství, snová symbolika předmětem psychoanalýzy; a historická stopa – symbol uplynulého – se může stát předmětem historiografie. Každá hermeneutika hodná toho jména zkrátka předpokládá jak jazyk, jímž promlouvá, tak svět či existenci, k níž se vztahuje. *ČaV* je pak v první řadě projektem hermeneutiky času, neboť podle Ricoeura „Svět, jak jej rozvíjí každé narativní dílo, je vždy svět časový. Neboli (...) čas se stává lidským časem potud, pokud je artikulován narativním způsobem, a vyprávění je smysluplné potud, pokud vyznačuje určité rysy časové

zkušenosti“ (*ČaV I*, str. 17). Hermeneutikou času je vyprávění. Času jako lidé rozumíme až jako narativnímu a každá narace je zase korelátem určité časové struktury světa. Toto obecné schéma má tu šťastnou konkretizaci, že historický čas, čas minulosti, je také časovou strukturou světa, kterou dokáže korelovat pouze příslušné vyprávění, totiž to historické. Historie se v takovém pojetí stává hermeneutikou uplynulého, minulosti. Jestliže chci tedy číst historii „poeticky“ a ptám se po jejím specificky historickém estetickém účinku, pak v Ricoeurově myšlení se naznačuje, že je jím právě nějaký obraz minulého světa. A historie jakožto režim vyprávění je pak specifická (a liší se od fikce) tím, že koreluje historický čas. V první kapitole dizertace tak ohmatávám pojetí historie jakožto hermeneutiky minulosti, ptám se po tom, jakým je žánrem vyprávění a co je onen bod, jenž ji jako takovou vymezuje.

V prvním oddíle kapitoly vstupuji do *ČaV*, představuji jeho výchozí koncepty. Klíčové je zde Ricoeurovo čtení hermeneutického kruhu, jenž promýšlí nově jako kruh tří mímésis. Toto schéma je podstatné pro porozumění tomu, co to je význam či smysl textu. Ten vždy reprodukuje lidské jednání, je mímésis praxeos, ale ne ve smyslu imitace. Lidské jednání a trpění je spíš horizontem vyprávění, jeho námětem, obsahem; vyprávění ho koreluje. Na úrovni mímésis I se nacházejí prefigurace psaní: základní repertoár lidského jednání, elementární symbolická struktura světa, jak ji sdílíme s ostatními, a lidská časovost. Tyto základní stavební kameny jsou posléze konfigurovány ve vyprávění, jemuž náleží úroveň mímésis II. Zde se jednotlivé události, konání, náhody, okolnosti, záměry atd. Zřetězují do smysluplné zápletky, v níž už nějaké jevy nenásledují za sebou v čisté chronologické posloupnosti, ale děje se „jedno, protože druhé“. Z roztroušených a izolovaných bodů se stávají smysluplné epizody zápletky, jimž lze jako takovým rozumět ze zpětného pohledu, po dočtení příběhu, kdy vyjevují smysl svého zapojení do celku vyprávění. Úroveň mímésis III pak tyto prvky překlápí do roviny refigurace, tedy do světa čtenáře, kde je vyprávění aktualizováno, přečteno, a na jeho základě se může poučeně jednat.

Tolik k obecnému hermeneutickému schématu *ČaV*. V dalším oddíle se ptám přímo po povaze historického vyprávění, tedy po tom, co to znamená konfigurovat zápletku v historiografii. Ricoeur v první řadě ukazuje, že pokusy různých filozofů omezit historii (jakožto obor) pouze na vědu, nebo naopak pouze na vyprávění, vždy selhaly, neboť každý postoj nakonec začal konvergovat s tím druhým. Ricoeur z toho vyvozuje, že historie je nevyhnutelně obojím (to má své ontologické příčiny, viz dále). Historici a historičky vyprávějí, ale ne přímočaře, jako spisovatelé. Brání jim v tom tzv. epistemologický předěl, čili fakt, že historické texty vycházejí z dokumentů, díky kterým jdou jednotlivá vyprávění vzájemně porovnávat; dále konceptualizují své pojmy, tj. vzdalují se uzuálnému jazyku; a nakonec praktikují „ideologickou kritiku“, tedy reflektují svá možná zaujetí a

přizpůsobují tomu své práce. Historie tedy vypráví, ale nějakým specifickým, posunutým způsobem: kvazi-vypráví. Proč je tak důležité, aby historie vyprávěla? Protože pokud by tak nečinila, ztratila by svou mimetickou vazbu na lidské jednání a trpění a ve výsledku přestala i tlumočit čas, historický čas. Stala by se čistou spekulací. Tak či tak, kvazi-vyprávění sestává ze tří složek, které ho připodobňují běžnému (fikčnímu) vyprávění: kvazi-zápletku, kvazi-postavu a kvazi-událost.

Kvazi-zápletky vychází z faktu, že historici nepoužívají zákony, leč stále pracují s nějakou mírou objektivitu či alespoň pravděpodobnosti, alespoň v omezených rámcích konkrétních situací, kterým se věnují. Jinak řečeno, nepoužívají zákony, ale přiřítají singulární kauzalitu. Historik může nějaké události rozumět vždy až zpětně, až když už ví, k čemu vedla. Na základě tohoto zpětného, teleologického pohledu pak rekonstruuje sekvenci událostí, jež vedla k dotyčné události a následně k jejím záměrným i nezáměrným důsledkům. Střetávají se zde tak dvě perspektivy, jedna chronologická, sukcesivní, od začátku do konce, v níž jevy následují v kauzální posloupnosti, a pak teleologická, od konce do začátku, jež dotyčné body zřetězuje do smysluplné zápletky tím, že z nich činí epizody celku, k jehož vyústění přispívají. Tento akt historika se ve výsledku podobá aktu zapředení zápletky ve fikčním vyprávění. Co se kvazi-postavy týče, ta pojmenovává společenství, o němž historická narace vypráví. Kvazi-postava jakožto zástupce sociálních entit či entit participativní příslušnosti drží přímou vazbu na individuální jedince, z nichž se skládá, a na jejich jednání a trpění. Tím si zachovává svou mimetičnost. Historie se však nepíše vždy o národech, třídách, společnostech atp., ale rozděluje se do množství svých specializací. Všechny tyto dílčí obory (intelektuální dějiny, dějiny mentalit, dějiny regionů...) si však zachovávají svou vazbu na kvazi-postavu, na lidská společenství, od nichž jsou odvozeny. Kvazi-událost nakonec pojmenovává změnu, k níž v historickém vyprávění dochází. Událost totiž nemusí být vždy náhlá a překvapivá, nemusí mít povahu krátké akce (bitvy, války, vynálezu aj.). Událostí může být i změna v mentalitách, tisíce let trvající zánik civilizace apod. Nicméně i v takovýchto obřích měřítkách se pořád jedná o změnu stavů, tedy o událost v literárním slova smyslu.

Tři prvky kvazi-vyprávění představují strukturní prvky historické narace na úrovni mimésis II, tedy na úrovni konfigurace vyprávění. Skrze ně se dá rozumět tomu, jak historie vypráví, i když to vypadá, že vůbec nevypráví. Dotyčné pojmy mi tak poskytly první klíč ke čtení historických děl. Jejich síla tkví především v tom, že historii dokážou vnímat jako vyprávění, jako narativní žánr, ale zároveň ji tím nedegradují v pouhou fikci, naopak ji doceňují jako zcela specifický žánr narace.

V posledním oddíle první kapitoly pak odpovídám na to, proč historie funguje právě takto, čili od formálního popisu přecházím k otázkám po povaze historie, po tom, co ji jako takovou na

ontologické úrovni definuje. Přečítám tak nejen od *Čav I* k *Čav III*, ale pomalu i od mimésis II k mimésis III.

Historie je historií především proto, že tlumočí specifický historický čas: vepisuje fenomenologický čas společnosti na astronomický čas přírody. Jak si tento proces představit? Jako příklad dává Ricoeur gnómon na slunečních hodinách. Ten sice vrhá stín podle oběhu Slunce, kterému je lidské hemžení lhostejné, ale podle tohoto stínu se zároveň lidská společenství dokážou organizovat, shromažďovat atp. Projev netečného času přírody – stín vrhaný Sluncem –, se zde v konstrukci gnómonu proplétá s fenomenálním časem lidské starosti, jež se podle stínu dokáže zařídit. Podobným způsobem tlumočí „nástroje“ kalendáře, který dovoluje společností i jedincům, aby se vztahovali k času oběžnic, nástroj generace, který zprostředkovává mezi biologickou daností lidského druhu a jeho společenskou existencí, a konečně nástroje archivů a dokumentů, jež nacházejí svůj předobraz ve fenoménu stopy. Ta je pro historické řemeslo neuralgická, je jeho výsostným zdrojem, pramenem jeho existence. Struktura stopy je účinek-znak. Stopa byla způsobena nějakým řetězcem kauzálně zapříčiněných událostí, které ji zůstavily (např. tudy někdo prošel) a které je třeba vysvětlit. Zároveň je ale i účinkem, protože byla způsobena nějakým lidským jednáním, které zase plynulo ze svého kulturního kontextu, kterému je tak potřeba především rozumět. Stopa už jen svou strukturací nutí historiky a historičky k tomu, aby zároveň rozuměli a rekonstruovali, čili vyprávěli a vysvětlovali. Stopa je zároveň přítomností, která odkazuje ke světu, který již není, k minulosti, je vestigiem. Soustředí tak v sobě hned několik zdánlivě protikladných vlastností, které ale jako takové spojuje a nutí v sobě koexistovat.

Historici a historičky pak vyprávějí na základě stop, přičemž skrze ně rekonstruují svět minulosti. Zde Ricoeur navrhuje opustit fregeovský slovník reference (smyslu a významu) a místo toho začít přemýšlet o historickém psaní jako o zastupujícím reprezentování (représentance). Historie stojí na místě minulosti, zastupuje ji, drží její místo, je nějakým jejím provedením. V odkazu na *Živou metaforu* nabízí nějakou specifickou perspektivu minulosti, její rekonstrukci, určitý obraz, určité vidění-jako. Toto zastupování pak dále prochází trojnou mřížkou Jiného, Totožného a Analogického: historie zpřítomňuje minulé, ale zároveň zachovává jeho neredukovatelný odstup, přičemž se stává jeho analogií, určitou interpretací.

Čas refigurovaný

V další kapitole se pak více zaměřuji na rovinu miméisis III, tedy na to, co historie komunikuje. V závěru předchozí kapitoly byl historický diskurz popsán po formální stránce, stejně tak byl pojmenován jeho zdroj v historickém čase a ve stopách. Jaké jsou však jeho účinky? Skutečnost, že historie představuje analogii minulosti, znamená, že se nutně opírá o různé imaginární prostředky, aby tuto svou analogii ustanovila. V první řadě vypráví, opírá se o zápletku, postavy, události. V aktu vyprávění ale používá tropy (Ricoeur se zde opírá o Haydena Whita) a nabízí tím určitou vizi minulosti, nějakou její dílčí interpretaci. Díky psaní dále dokáže historie stavět minulost před oči, evokovat ji, vyvolávat její obrazy. A v posledním kroku ji zpřítomňovat, činit z ní memento a věc, ze které se dá poučit, nebo se kterou se dá například identifikovat. Zde přichází na řadu první velká refigurace času, totiž narativní identita. „Označovat jisté individuum nebo společenství jako identické, znamená odpovědět na otázku: kdo vykonal toto jednání?, kdo je jeho původcem, autorem? (...) Odpověď může být pouze narativní“ (*ČaV III* str. 349-350). Narativní identita je „výhonkem“ překřížení fenomenologického a astronomického času, jak říká Ricoeur. Narativní identita je zápleтка, příběh identity nějakého jedince nebo společnosti, kteří se s ní mohou identifikovat nebo z ní čerpat nějaké pojetí sama sebe. U společností se pak narativní identita stává jejich ideologií, jejich zakládajícím příběhem či zkrátkou vodítkem pro jejich přemýšlení o sobě.

Dějinné vědomí je pak druhou velkou refigurací historiografie. Jedná se vlastně o strukturu bývale-zpřítomňující budoucnosti, heideggerovské časovosti, rozprostřenou nad celé pole dějin. Nejedná se však o totální uchopení všeho času, ale pouze o jeho určitou výseč, jak jí je schopno vyprávění. S přechodem od jedince ke společnosti, od individuální časovosti k dějinnosti, zde pak dochází k významným posunům. Dějinné vědomí je v první řadě vymezeno dialektikou horizontu očekávání a prostoru zkušenosti. Nějaká očekávání budoucnosti činí různé prvky minulosti živými a produktivními, zatímco jiné umlčují, a naopak minulost ukazuje jako určité možnosti průchozí, zatímco jiné zase ne. Minulost dále komunikuje s přítomností prostřednictvím „tradičnosti“, jako horizont sám o sobě se zasouvá do přítomnosti a stává jejím vlastním horizontem. Tím se zpřítomňuje pro současníky a navazuje vztah mezi tehdy a nyní. Tím, jak prostor zkušenosti či tradičnost sankcionuje přítomnost, zároveň předznamenává možnosti jednání v přítomnosti. Přítomnost se pak manifestuje právě jednáním, jež je vždy přítomné, nynější, ale zároveň je už nějak limitováno minulostí a třeba aktem slibu napřaženo k budoucnosti. Dějinné vědomí pak tvoří svorník těchto vnitřních časových valencí, nabízí člověku jeho dějinnou časovou perspektivu.

Jisté úskalí Ricoeurova modelu je, že historii definuje velice striktně jako vepisování lidského času do času přírody. Jestliže záměrem této práce je nabídnout „literární“ čtení historie, pak by takový jednostranný model nebyl příliš dobrým vodítkem pro rozlišování různých modalit historického psaní. Proto se v posledním oddíle druhé kapitoly od *Času a vyprávění* i od Ricoeura odchyluji a zkouším onen historický čas rozehrát a ukázat, že i ve svém pevně vymezeném rámci (bez něž by historie nebyla historií) nabízí celou řadu rozměrů a možností. Snažím se zde nabídnout určitou paletu časů. K jejímu nanesení mi pomáhají různé historické koncepce historického času, jak je vypracovali historici i teoretici historického času: Jan Assmann, Reinhart Koselleck a François Hartog nabízejí různé, různě zabarvené režimy dějinnosti či podoby kulturní paměti. Vedle nich ale další myslitelé přemýšlejí nad proměnlivou sémantikou pojmu století (Jacques Le Goff, Jean Leduc), nad různorodým tempem dějin (Fernand Braudel), nad vzdáleností, cizostí, či blízkostí a stejností času (Paul Veyne, Michel de Certeau), nad možnostmi jednání, ke kterým se otevírá (Friedrich Nietzsche, Bernard Lepetit, Günther Anders), a konečně nad různými konci, které před námi rýsuje (Déborah Danowski, Eduardo Viveiros de Castro). S takto rozevřeným rejstříkem možných významů historického času pak pokračuji ke druhé části, k interpretaci konkrétních historických děl.

Historické hry s časem

Druhá část se věnuje stylu, tedy tomu, jak různé způsoby historického psaní evokují výše zmíněnou narativní identitu a dějinné vědomí. Tyto dva pojmy jsou přitom spíše zastřešujícího rázu a slouží především k rozehrání celého spektra významů, jež nechávala dosavadní narativistická tradice ležet ladem a jež ani striktně oborová historie neformulovala. Historický čas tak umožňuje určitý způsob čtení historiografie a historická konfigurace zase dovoluje ptát se po svých širších časových implikacích – tedy po tom, co jsem doposud nazýval literárním, estetickým nebo poetickým horizontem díla.

V této první kapitole jsem vybral texty, které se svou formou vyloženě nabízejí k danému způsobu interpretace. Na úvod jsem je vybral právě proto, abych na nich ozkoušel ricoeurovský interpretační klíč. Interpretovány jsou zde *Polsko: dějiny národa ve středu Evropy* od Normana Daviese, dále *L'Histoire des grands-parents que je n'ai pas eus* Ivana Jablonky a *Krajina a paměť* Simona Schamy. První jmenovaná kniha je zvláštní tím, že obrací chronologii vyprávění. Dějiny se

v ní čtou od přítomnosti do minulosti. To má ten efekt, že jsou polské dějiny podávány jako sémanticky nasycený příběh – namísto standardního chronologického výčtu událostí se před čtenářem či čtenářkou odehrává příběh, který se sám dává na odiv jakožto příběh. Kniha Ivana Jablonky líčí životní peripetie jeho prarodičů, kteří zemřeli v Osvětimi. Autor zde rekonstruuje jejich život na základě dostupných pramenů a tam, kde se mu jich nedostává, mobilizuje postupy známé z antropologie, etnografie, mikrohistorie aj. Text tak poeticky exemplifikuje poučku, že historické vyprávění je na základě stop. Zároveň s tím, jak proplétá vyprávění rodinného příběhu a velké dějiny, které ho osvětlují, navazuje delikátní vztah mezi malými a velkými dějinami. *Krajina a paměť* Simona Schamy, konečně, nabízí celý repertoár časů. Autor se zabývá různými přírodními mýty a jejich stopami v kultuře. Každý vybraný mýtus pak používá k tomu, aby na něm demonstroval určitý vztah, který lidé navazují s minulostí. Ta se v jejich očích může vrstvit na sebe, jako mýtus polského lesa, nebo se v ní člověk může ztratit a zabloudit, jako v mýtu německého lesa; minulost může nečekaně vytanout a zpřítomnit se, když se to nejméně očekává, může být mlčenlivým podložím a východiskem přítomnosti, její latencí, jejím nevědomím – jako mýtus vody. Anebo může být prostorem pro velký střet kosmického a individuálního času, jako mýtus skály. Všechny tři uvedené tituly demonstrují nějaký silný časový rozměr, popřípadě nějakou výraznou a invenční práci s historickým psaním. Tyto prvky mohly být zároveň pojmenovány jen díky použití ricoeurovského interpretačního modelu, jenž se tak osvědčil.

Historický výchozí styl

Proto se ve čtvrté kapitole obracím na mnohem rozšířenější způsob historického psaní, totiž na onen výchozí, akademický styl, jenž vládne mnoha monografiím, skriptům a učebnicím, který spočívá v masivních enumeracích dat a který nevypráví žádný určitý příběh nebo dějiny (něčeho konkrétního), ale pouze navazuje jednu velkou časovou posloupnost.

Posloupnost a výčet, to jsou dvě hlavní charakteristiky dotyčného stylu, kterým se v této kapitole snažím porozumět. Posloupnost de facto rezignuje na akt konfigurace zápletky, nabízí jen sukcesivní zřetězování faktů a dat. Tento postup jde ruku v ruce s jakýmsi programovým odmítáním pojmů, ať už pojmů zastřešujících, konceptů, ideálních typů atp. V této historii nejde udělat shrnutí, ledaže by se podal kompletní výčet všeho, o čem byla řeč. Je to historie velice nepřehledná, ale hlavně se tím zřiká i uvalení nějakého smyslu událostem. Ty se prostě přihazují a kumulují, a tímto

stylem postupují do přítomnosti. To v důsledku nivelizuje čas, jenž se tak jeví indiferentním, ironickým a veskrze lhostejným. V dějinách se děje stále to samé, bitvy, války, mírová ujednání a další války. Protože zde ale chybí pojmy, jež by zapředly střední a dlouhé trvání institucí či nějaké kvalitativní historické změny, je zde pouze zmatek krátkého trvání, dezorientace a ve výsledku i paralýza čtenáře. Zároveň takové dějiny sugerují jistý triumf přítomnosti – ta je tím nejvyšším stádiem dějin, protože k ní prostě indiferentní masa faktů dospěla. Co se výčtu týče, jeho nekončící řady anulují jakoukoliv jinakost dějin. Restituuje se tak režim dějinnosti *historia magistra vitae*, o němž Reinhart Koselleck prohlásil, že značí, že v dějinách se nemůže stát nic nového, pouze se neustále opakuje a variuje to samé.

Střet měřítek

Poslední interpretační kapitola vychází z velkého metodologického sporu, který hýbal západní historiografii od 70. do 90. let minulého století, totiž které měřítko je pro historické podání adekvátní. Zatímco spor se vedl mezi školou *Annales* a italskou mikrohistorií, v této kapitole jsem jako reprezentanty velkých měřítek vybral díla z žánru globální historie. K mikrohistorikům jsem pak přidal ještě tituly z kulturních dějin, neboť obě školy bývají v současných diskuzích dávány vedle sebe.

Z celé řady titulů, jež interpretuji v oddíle věnovaném rétorice velkých měřítek, zde zmíním jen dva, kterým dávám nejvíce prostoru a které zastupují dva velké způsoby psaní – odspoda nahoru (od faktů ke konceptům) a odshora dolů (od konceptů k faktům). Prvním z nich je *The Great Divergence* od Kennetha Pomeranze. Při interpretaci díla se ukazuje, že práce s velkými měřítky se zakládá především na schematizaci faktů: zatímco u výchozího stylu představuje fakt neredukovatelnou jednotku, která brání ustanovení jakéhokoliv pojmu, který by ji generalizoval, potom velká měřítka postupují přesně opačně. Fakta se v jejich perspektivě proměňují ve znaky velkých struktur, v symptomy, projevy, příznaky, v epifanie jim nadřazených pojmů či konceptů. V dotyčné knize tak Pomeranz porovnává Evropu s Čínou a jejich různé kulturní, hospodářské a společenské instituce převádí na společný jmenovatel, tedy na fakt, nakolik potlačovaly či naopak stimulovaly překonání malthuziánské křivky. Pomeranz tak jaksí nivelizuje historické pole, vše je převáděno na společný jmenovatel, a to vzhledem k tomu kolik zabírá půdy či spotřebovává energie. V takto rozvrženém poli se ukazuje, že Evropa „utekla“ Číně se svou průmyslovou revolucí

nikoliv díky síle svých institucí, ale protože si dokázala zjednat výhodu na historickém poli, kde se vše přepočítává na zdroje energie a půdy. Těmito „odchylkami od normálu“ byla jednak vhodná poloha britského uhlí, jež umožnila (na rozdíl od jiných míst na planetě) rychlý rozvoj parního stroje a industrializaci, jednak obří prostory, které získala s kolonizací Severní Ameriky. Pomeranzův argumentační, striktně historický postup se zde snoubí s určitou rétorikou imaginací. Jinými slovy, způsob vysvětlení zde má svůj nepopiratelný časový přesah, a je tak sdělením sám o sobě.

Psaní odshora dolů pak reprezentují *The Maps of Time* Davida Christiana, jež spadají do žánru big history. Ta má ambici psát dějiny od Velkého třesku až po současnost a dále a sepnout tak úplně všechen čas. V tomto žánru jsou výše uvedené rysy ještě zintenzivněny: fakta se ve vyprávění objevují jen málokdy a jen jako výslednice velkých trendů a struktur, jež je nesou a jichž jsou chvilkovým projevem. Celé epochy se zde redukuje do několika málo zákonitostí, dějiny se jeví jako mohutný pochod, v němž i ty tradičně největší triumfy lidské kultury (jako třeba pyramidy) představují jen chvilkový výhonek nějaké hloubkové časové struktury. V takovéto historii se jedinec proměňuje na statistický prvek, lidstvo je zpracovatelné pouze jako živel, ve své masovosti.

Oproti historii velkých měřítek pak stavím historii měřítek malých. Zde pracuji se *Sýrem a červy* Carla Ginzburga, *Pouvoir au village* Giovanni Leviho, *Return of Martin Guerre* Natalie Zemon Davisové a *Velkým masakrem koček* Roberta Darntona. Navzdory jejich žánrové různorodosti je jim společné především to, že svým psaním otevírají perspektivu aktérů v okamžiku jejího odvíjení, a dějiny tak představují jako otevřený proces, kde každý jedinec ve své přítomnosti rozhoduje, jak bude vypadat jeho budoucnost, a nikoliv jako nějaké mohutné valící se struktury nezúčastněného dlouhého trvání. Malá měřítká zároveň dávají důraz na odchylku, výjimku, exotičnost, jinakost, čímž jen dále stvrzují svůj odpor proti velkým strukturám, historickým normám a deterministické logice zpětného pohledu, upřeného z přítomnosti.

Poetiky historie

Poté, co byla ve druhé části nabídnuta určitá pragmatika, praxe ricoeurovského interpretačního klíče, třetí a poslední část ji konfrontuje s naratologickou tradicí. Různé „literární“ přístupy ke čtení historie pak nazývám spíše z heuristických důvodů poetikami – jednak se tak samy rády nazývaly, jednak tím alespoň zdůrazňuji (i když tím pojmu poetika nepochybně křivdím), že dosavadní

„literární teorie historie“ se omezovala především na popis vnitřního ustrojení historického diskurzu a málokdy se ptala po jeho účincích, po jeho projevech ve světě čtenáře. První oddíl této kapitoly se dlouze vyrovnává s odkazem Haydena Whitea, a to v průřezu jeho díla. White představil na stránkách *Metahistorie* svou tetradickou mřížku, podle níž v historii rozpoznává modus zápletky, argumentu, ideologické implikace a konečně řídicího tropu. Historické vysvětlení je u něj rozdvajeno – jednak opečovává kroniku a příběh, jež předcházejí zápletky, jednak se vyskytuje právě v modu formálního argumentu, kde ale nehraje ani tak kritickou, jako spíš konvenční rétorickou úlohu. Ve svých více jazykocentrických polohách (v období *Tropiky diskurzu*) pak White prohlašuje, že veškerá historie, i její vysvětlovací rovina, jsou pouze poplatné pravidlům jazyka a potažmo literatury. U Whitea to vede k relativismu, k nemožnosti rozhodnout, jestli je nějaké dílo pravdivé, či ne, protože jeho smysl se rodí až na úrovni tropů. Viz: „Ostatně klasické historické dílo nelze vyvrátit nebo překonat objevením nějakého nového faktu, které by mohlo zpochybnit konkrétní vysvětlení jistého prvku celého příběhu, nebo vytvořením nových metod analýzy, které by nám umožnily vypořádat se s otázkami, jež dřívější historikové patrně nevzali v potaz“ (*Tropika diskurzu*, str. 125). Tato práce tvrdí, že takto přemýšlet je omyl, protože rovina historického vysvětlení se dokáže podílet na smyslu díla stejně jako rovina zápletky, a to v silném slova smyslu, nejen jako konvence formálního argumentu. White fikcionalizuje vysvětlení, a tím v něm nevidí nic víc než další literaturu. Tato práce takový panfikcionalismus odmítá, a naopak tvrdí, že vysvětlení má svůj vlastní, specifický estetický účinek, který je ale zároveň racionální, a proto falzifikovatelný. V tento moment je opět povolán do zbraně Paul Ricoeur a jeho články ze sborníku *La Narrativité. Phénoménologie et herméneutique*. Ten tvrdí, že „poetikou“ historie jsou její archivy, přemíra reálného a sám historický výzkum. Nedostatečnost Whiteova tropologického modelu je pak ilustrována interpretací jeho *Metahistorie*, kde se ukazuje, že sám své tropologii nedostal, a spíš než diskurzivní analýzu předvádí intelektuální dějiny.

V druhém oddílu kapitoly se práce postupně vyrovnává s Franklinem Ankersmitem, Hansem Kellnerem, Pierrem Carrardem a teoretickým psaním Ivana Jablonky. Všechna díla jsou čtena ricoeurovským prizmatem a bere se tedy zřetel na to, jak se v díle těchto autorů projevuje výzkum, vyprávění, popřípadě časová implikace. Ankersmit přes odlišnou metodu postupuje podobně jako White, vykazuje vysvětlení na úroveň ověřování pravdivosti výroků a produkci smyslu historického díla přiznává pouze rovině zápisu, „metafoře“ narativních substancí. Hans Kellner zaujímá striktně dekonstruktivní polohu a veškerou vysvětlovací schopnost historie odmítá jako rétorický trik. Přitom některé svízele historických děl, které ve svých interpretacích nachází a které jsou podle něj dokladem o neredukovatelné fikčnosti historie, jsou v ricoeurovských pojmech celkem elegantně

řešitelné. Carrard představuje naratologickou četbu školy Annales, přičemž docení specifickou poetiku její metodologie. Nicméně právě jeho naratologický klíč je poněkud limitem jeho vlastních interpretací, jež se však nabízejí dalšímu domyšlení. Jablonka přistupuje k historii jako k žánru se specifickými čtenářskými očekáváními i účinky. Ačkoliv jeho dílo nebuduje systémy ani robustní teorie, je pobídkou pro závěrečnou práci tohoto textu: načrtnutí specifické rétoriky historie.

Rétorika historie

Závěrečná část shrnuje a bilancuje dosavadní postup a pokouší se nabídnout vlastní teoretické hledisko. Při reflexi své vlastní metody se opírá o *Rétoriku fikce* Waynea Bootha a předkládá tedy „rétoriku historie“. Ta pojímá historický diskurz jako neredukovatelný celek, kde nelze vyhlásovat dominanci jedné jeho roviny nad jinou: narativní rozměr historie neovládá racionální vysvětlení, s vysvětlením si historie při tvorbě smyslu taky nevystačí, ale potřebuje narativitu jako partnera. Uměním je docenit obě vrstvy v jejich specificitě. Jako základní skladební prvky historického diskurzu tak tato práce shledává figuraci (imaginární prostředky), explikaci (nástroje historické metodologie) a časovou implikaci (čili rozměr, jenž se napřahuje k narativní identitě a dějinnému vědomí). Tou je historie vyváděna zpoza horizontu svého textu a nechává ve čtenářích vyvstat koncept nějaké narativní identity, tedy před nimi rozvrhuje nějaké možnosti jednání a trpění (například mikrohistorie čtenářovi jasně naznačuje, že se může stát pánem svého osudu, kdežto historie velkých měřítek mu říká, že je jen mravencem ve hře dějinných a naddějinných procesů a trendů). Nakonec se tato práce zamýšlí nad rolí různých historických psaní a nabízí vlastní klasifikaci historických žánrů: dělí se podle toho, jak moc kopírují klenbu dějinného vědomí, tj. jak moc se podobají hypotetické struktuře vyprávění dějin tak vůbec, dějin jakožto kolektivního singuláru. Tomuto ideálu se nejvíce blíží „vyprávěcí historie“, např. univerzální či obecné dějiny světa atp. Většina historického psaní pak spadá spíše do „historie metody“, která k dějinnému vědomí odkazuje celou řadou „metaleptických“ znaků, jak jsou v této práci nazývány. Nejvíce zprostředkovaný vztah k dějinnému vědomí má pak „historie dokumentů“, kam patří spíš přípravné operace historiků a historiček. I tyto texty nicméně s lidskou dějinnou existencí udržují oslabený vztah, a proto je lze také interpretovat skrze pojmy dějinného vědomí a narativní identity a hledat v nich onen časový, „estetický“ historický význam.

Výběr literatury

- ALLEN, Robert C. *The British Industrial Revolution in Global Perspective*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009.
- ANDERS, Günther. *Le temps de la fin*. Paris: Éditions de l'Herne, 2007.
- ANKERSMIT, Frank R. *Narrative Logic: A Semantic Analysis of the Historian's Language*. The Hague: Nijhoff, 1983.
- ASSMANN, Jan. *Kultura a paměť. Písmo, vzpomínka a politická identita v rozvinutých kulturách starověku*. Praha: Prostor, 2001.
- AUERBACH, Erich. *Mimesis. Zobrazení skutečnosti v západoevropských literaturách*. Praha: Mladá fronta, 1998².
- BANN, Stephen. *The Clothing of Clio. A Study of the Re-presentation of History in Nineteenth-Century Britain and France*. Cambridge: Cambridge University Press, 1984.
- BARTHES, Roland. *L'effet de réel*. In: *Communications*, 11, 1968, str. 84–89.
- BARTHES, Roland. *Le discours de l'histoire*. In: *Studies in Semiotics – Recherches sémiotiques*, 6, 1967, str. 65-75.
- BARTHES, Roland. *Michelet par lui-même*, Paris: Éd. du Seuil 1954.
- BENTLEY, Michael. *Modern Historiography. An Introduction*. London and New York: Routledge, 1999.
- BOOTH, Wayne. *The Rhetoric of Fiction*. Chicago and London: The University of Chicago Press, 1968⁸.
- BRAUDEL, Fernand. *Dlouhé trvání*. In: *Antropologie, sociologie, historie: antologie francouzských společenských věd*. Praha: CEFRES, 1995, str. 145–188.
- BURBANK, Jane. COOPER, Frederick. *Empires in World History: Power and the Politics of Difference*. Princeton and Oxford: Princeton University Press, 2010.
- BURKE, Peter. *Francouzská revoluce v dějepisectví: škola Annales (1929–1989)*. Praha: NLN, 2004.
- CARR, E. H. *Co je historie?: přednášky pronesené na cambridžské universitě v lednu - březnu 1961 v rámci cyklu G.M. Trevelyana Edwardem Hallettem Carrem*. Praha: Svoboda, 1967.
- CARRARD, Philippe. *Poétique de la Nouvelle Histoire. Le discours historique en France de Braudel à Chartier*. Lausanne, Payot-Lausanne: 1998.
- CERTEAU, Michel de. *Psaní dějin*. Brno: CDK, 2011.
- COMPAGNON, Antoine. *Démon teorie. Literatura a běžné myšlení*. Brno: Host, 2009.

- COSTE, Didier. *Narrative as Communication*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1989.
- ČINÁTL, Kamil. *Dějiny a vyprávění: Palackého Dějiny jako zdroj historické obraznosti národa*. Praha: Argo, 2011.
- DANOWSKI, Déborah, VIVEIROS DE CASTRO, Eduardo. *L'Arrêt de monde*. In: HACHE, Émilie, ed. *De l'univers clos au monde infini*. Bellevaux: Éd. Dehors, 2014, str. 221–339.
- DARNTON, Robert. *Velký masakr koček a další epizody z francouzské kulturní historie*. Praha: Argo, 2013.
- DAVIES, Norman. *Heart of Europe: The Past in Poland's Present*. Oxford: Oxford University Press, 2001.
- DAVIES, Norman. *Polsko: dějiny národa ve středu Evropy*. Praha: Prostor, 2003.
- DERRIDA, Jacques. *No Apocalypse, Not Now (Full Speed Ahead, Seven Missiles, Seven Missives)*. In: *Diacritics*, 14, 2, Nuclear Criticism, Summer 1984, str. 20–31.
- DEVOTO, Fernando J. *La „longue durée“: Usages et temporalités*. In: LILTI, Antoine, LORIGA, Sabina et al., dir. *L'expérience historiographique. Autour de Jacques Revel*. Paris: EHESS, 2016, str. 113–129.
- DIAMOND, Jared M. *Kolaps: proč společnosti zanikají a přežívají*. Praha: Academia, 2008.
- DOLEŽEL, Lubomír. *Fikce a historie v období postmoderny*. Praha: Academia, 2008.
- DOSSE, François. *Paul Ricoeur et Michel de Certeau: l'histoire entre le dire et le faire*. Paris: l'Herne, 2006.
- DUBY, Georges. *Věk katedrál: umění a společnost 980–1420*. Praha: Argo, 2002.
- FOUCAULT, Michel. *Diskurs; Autor; Genealogie: tři studie*. Praha: Svoboda, 1994.
- FOUCAULT, Michel. *Je třeba bránit společnost: kurs na Collège de France 1975-1976*. Praha: Filosofia, 2005.
- FOUCAULT, Michel. *Slova a věci*. Brno: Computer Press, 2007.
- FRYE, Northrop. *Anatomie kritiky. Čtyři eseje*. Brno, Host, 2003.
- FRYE, Northrop. *New Directions from Old*. In: FRYE, Northrop, *Fables of Identity: Studies in Poetic Mythology*. San Diego: Harcourt, Brace, Jovanovich, 1984, str. 52–66.
- GENETTE, Gérard. *Fikce a vyprávění*. Brno: Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2007.
- GINZBURG, Carlo. *Mocenské vztahy: historie, rétorika, důkaz*. Praha: Karolinum, 2013.
- GINZBURG, Carlo. *Sýr a červi: svět jednoho mlynáře kolem roku 1600*. Praha: Argo, 2000.
- GRIBAUDI, Maurizio. *Échelle, pertinence, configuration*. In: REVEL, Jacques, ed. *Jeux d'échelles. La micro-analyse à l'expérience*. Paris: Gallimard/Seuil, 1996, str. 113–139.
- GRUZINSKI, Serge. *L'Histoire, pour quoi faire?* Paris: Fayard, 2014.

- GRUZINSKI, Serge. *The Eagle and the Dragon: Globalization and European Dreams of Conquest in China and America in the Sixteenth Century*. Cambridge: Polity Press, 2014.
- GULDI, Jo, ARMITAGE, David. *The History Manifesto*. Cambridge: Cambridge University Press, 2014.
- HAMILTON, Clive, BONNEUIL, Christophe, GEMENNE, François, ed. *The Anthropocene and the Global Environmental Crisis: Rethinking Modernity in a New Epoch*. London and New York: Routledge, 2015.
- HARTOG, François, LENCLUD, Gérard. *Régimes d'historicité*. In: DUTU, Alexandru et DODILLE, Norbert, eds. *L'état des lieux en sciences sociales*. Paris: Institut français de Bucarest, L'Harmattan, 1993, str. 18–38.
- HARTOG, François. *Croire en l'histoire*. Paris: Flammarion, 2013.
- HARTOG, François. *De l'histoire universelle à l'histoire globale?*. In: *Le Débat*, 154, 2, 2009, str. 53–66.
- HARTOG, François. *Évidence de l'histoire. Ce que voient les historiens*. Paris: Gallimard, 2007².
- HARTOG, François. *Na cestě k novému historickému situaci*. In: *Slovo a smysl*, XIV, 27, 2017, str. 239–250.
- HARTOG, François. *Régimes d'historicité. Présentisme et expériences du temps*. Paris: Éd. du Seuil, 2003.
- HEIDEGGER, Martin. *Bytí a čas*. Praha: OIKOYMENH, 2008.
- HORVÁTH, Tomáš. *Rétorika historie*. Bratislava: Veda, 2002.
- HUNT, Lynn. *Writing History in the Global Era*. New York: W.W. Norton & Company, 2014.
- CHARTIER, Roger. *Figures rhétoriques et représentation historiques. Quatre questions à Hayden White*. In: *Storia della Storiografia*, 24, 1993, str. 133–142.
- CHARTIER, Roger. *Na okraji útesu*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2010.
- CHRISTIAN, David. *Big History: The Longest „Durée“*. In: *Österreichische Zeitschrift für Geschichtswissenschaften*, 20, 2009, str. 91–106.
- CHRISTIAN, David. *Maps of Time: An Introduction to Big History*. Berkeley: University of California Press, 2005.
- CHRISTIAN, David. *The Case for „Big History“*. In: *Journal of World History*, 2, 2, Fall, 1991, str. 223–238.
- CHRISTIAN, David. *The Longest Durée: A History of the Last 15 Billion Years*. In: *Australian Historical Association Bulletin*, 59–60, 1989, str. 27–36.
- ICKE, Peter P. *Frank Ankersmit's Lost Historical Cause. A Journey from Language to Experience*. New York – London: Routledge, 2012.

- IGGERS, Georg G. *Historiography in the Twentieth Century. From Scientific Objectivity to the Postmodern Challenge*. Middletown: Wesleyan University Press, 2005.
- IGGERS, Georg G., WANG, Edward Q., MUKHERJEE, Supriya. *A Global History of Modern Historiography*. London and New York: Routledge, 2013.
- INGLEBERT, Hervé. *Le monde, l'histoire: essai sur les histoires universelles*. Paris: PUF, 2014.
- JABLONKA, Ivan. *L'Histoire des grands-parents que je n'ai pas eus*. Paris: Éd. du Seuil, 2013².
- JABLONKA, Ivan. *L'histoire est une littérature contemporaine. Manifeste pour les sciences sociales*. Paris: Éd. du Seuil, 2014.
- JAUSS, Hans Robert. *Dějiny literatury jako výzva literární vědě*. In: ČERVENKA, Miroslav, VÍZDALOVÁ, Ivana, SEDMIDUBSKÝ, Miloš, ed. *Čtenář jako výzva: výběr z prací kostnické školy recepční estetiky*. Brno: Host, 2001, str. 7–38.
- JAUSS, Hans Robert. *L'usage de la fiction en histoire*. In: *Le débat*, 54, mars-avril, 1989, str. 89–113.
- KELLNER, Hans. *Language and Historical Representation: Getting the Story Crooked*. Madison: University of Wisconsin Press, 1989.
- KENNEDY, Paul M. *Vzestup a pád velmocí: ekonomické změny a vojenské konflikty v letech 1500–2000*. Praha: NLN, 1996.
- KERMODE, Frank. *Smysl konců: studie k teorii fikce*. Brno: Host, 2007.
- KOCKA, Jürgen. *Comparison and Beyond*. In: *History and Theory*, 42, 1, 2003, str. 39–44.
- KOSELLECK, Reinhart. *Futures Past. On the Semantics of Historical Time*. New York: Columbia University Press, 2004.
- KUTNAR, František a MAREK, Jaroslav. *Přehledné dějiny českého a slovenského dějepisectví: od počátků národní kultury až do sklonku třicátých let 20. století*. Praha: NLN, 1997².
- KVAČEK, Robert. *Diplomaté a ti druzí: k dějinám diplomacie za 2. světové války*. Praha: Panorama, 1988.
- KVAČEK, Robert. *Nad Evropou zataženo: Československo a Evropa 1933–1937*. Praha: Svoboda, 1966.
- LE GOFF, Jacques. *O hranicích dějinných období: na příkladu středověku a renesance*. Praha: Karolinum, 2014.
- LEDUC, Jean. *Historici a čas. Koncepcie, otázky, diela*. Bratislava: Kalligram, 2005.
- LEPETIT, Bernard. *De l'échelle en histoire*. In: REVEL, Jacques, ed. *Jeux d'échelles. La micro-analyse à l'expérience*. Paris: Gallimard/Seuil, 1996, str. 71–94.
- LEPETIT, Bernard. *Le présent de l'histoire*. In: LEPETIT, Bernard, dir. *Les formes de l'expérience. Une autre histoire sociale*. Paris: Albin Michel, 1995, str. 273–298.

- LEVI, Giovanni. *Le Pouvoir au village: histoire d'un exorciste dans le Piémont du XVIIe siècle*. Paris: Gallimard, 1989.
- LEVI, Giovanni. *On Microhistory*. In: BURKE, Peter, ed. *New Perspectives on Historical Writing*. University Park: The Pennsylvania State University Press, 2001 [2.ed], str. 97–119.
- LORIGA, Sabina. *Au-delà du langage. Politique et récit*. In: LILTI, Antoine, LORIGA, Sabina et al., dir. *L'expérience historiographique. Autour de Jacques Revel*. Paris: EHESS, 2016, str. 237–251.
- LYOTARD, Jean-François. *O postmodernismu: postmoderno vysvětlované dětem: postmoderní situace*. Praha: Filosofický ústav AV ČR, 1993.
- McNEILL, William H. *Plagues and Peoples*. Garden City: Anchor, Doubleday, 1976.
- McNEILL, William H. *The Human Condition. An Ecological and Historical View*. Princeton: Princeton University Press, 1979.
- McNEILL, William H. *The Rise of the West. A History of the Human Community*. Chicago and London: University of Chicago Press, 1964⁵.
- McNEILL, William H. *The Shape of European History*. New York: Oxford University Press, 1974.
- MEGILL, Allan, McCLOSKEY, Donald. *The Rhetoric of History*. In: NELSON, J. S., MEGILL, A., McCLOSKEY, D. N., ed. *The Rhetoric of the Human Sciences*. Madison: University of Wisconsin Press, 1987, str. 221–238.
- MERLEAU-PONTY, Maurice. *Viditelné a neviditelné*. Praha: OIKOYMENH, 1998.
- MITOSEKOVÁ, Zofia. *Teorie literatury. Historický přehled*. Brno, Host: 2010.
- MOMIGLIANO, Arnaldo. *Historicism Revisited*. Amsterdam, London: Noord-Holland Publishing Company, 1974.
- NÁLEVKA, Vladimír. *Světová politika ve 20. století*. Praha: Aleš Skřivan ml., 2000. 2 sv.
- PAUL, Herman. *Hayden White: The Historical Imagination*. Cambridge: Polity, 2011.
- PAZDESKÝ, Roman. *Gollův styl: studie k historickému myšlení Jaroslava Golla*. Praha: Karolinum, 2018.
- PEČÍRKA, Jan et al. *Dějiny pravěku a starověku*. Praha: SPN, 1979. 2 sv.
- PHELAN, James. *Narrative as Rhetoric. Technique, Audiences, Ethics, Ideology*. Columbus: Ohio State University Press, 1996.
- POMERANZ, Kenneth. *The Great Divergence: China, Europe, and the Making of the Modern World Economy*. Princeton: Princeton University Press, 2000.
- POMIAN, Krzysztof. *Histoire et fiction*. In: *Le débat*, 54, mars-avril, 1989, str. 114–137.
- Přehled československých dějin*. Praha: ČSAV, 1958-1960. 4 sv.
- PURŠ, Jaroslav, ed. et al. *Přehled dějin Československa*. Praha: Academia, 1980–1982. 4 sv.

- RANCIÈRE, Jacques. *Les noms de l'histoire: essai de poétique du savoir*. Paris: Éd. du Seuil, 1993.
- REVEL, Jacques. *L'Histoire au ras du sol* [préf.]. In: LEVI, Giovanni. *Le Pouvoir au village: histoire d'un exorciste dans le Piémont du XVIIe siècle*. Paris: Gallimard, 1989, str. I–XXXIII.
- REVEL, Jacques. *Micro-analyse et construction du social*. In: REVEL, Jacques, ed. *Jeux d'échelles. La micro-analyse à l'expérience*. Paris: Gallimard/Seuil, 1996, str. 15–36.
- RICŒUR, Paul a REJCHRT, Miloš, ed. *Život, pravda, symbol*. Praha: OIKOYMENH, 1993².
- RICŒUR, Paul. *Čas a vyprávění. I, Zápletka a historické vyprávění*. Praha: OIKOYMENH, 2000.
- RICŒUR, Paul. *Čas a vyprávění. II, Konfigurace ve fiktivním vyprávění*. Praha: OIKOYMENH, 2002.
- RICŒUR, Paul. *Čas a vyprávění. III, Vyprávěný čas*. Praha: OIKOYMENH, 2007.
- RICŒUR, Paul. *Histoire et rhétorique*. In: *Diogenes*, 168, octobre-décembre, 1994, str. 9–26.
- RICŒUR, Paul. *L'Histoire commune des hommes. La question du sens de l'histoire*. In: *Cahiers du C.P.O.*, 49-50, 1983, str. 3–16 (cyklostyl). Fonds Ricoeur, II.A.370a.
- RICŒUR, Paul. *L'identité narrative*. In: *Esprit*, 7–8, juillet-août, 1988, str. 295–304.
- RICŒUR, Paul. *L'idéologie et l'Utopie: deux expressions de l'imaginaire social*. In: *Cultures et foi*, 96, mars-avril, 1984, str. 35–41.
- RICŒUR, Paul. *L'Idéologie et l'utopie*. Paris: Éd. du Seuil, 1997.
- RICŒUR, Paul. *La mémoire, l'histoire, l'oubli*. Paris: Éd. du Seuil, 2003².
- RICŒUR, Paul. *La métaphore vive*. Paris: Éd. du Seuil, 1975.
- RICŒUR, Paul. *Le conflit des interprétations: essais d'herméneutique*. Paris: Éd. du Seuil, [1969].
- RICŒUR, Paul. *Le passé avait un futur*. In: MORIN, Edgar, dir. *Le défi du XXIe siècle: relier les connaissances*. Paris: Éd. du Seuil, 1999, str. 297–304.
- RICŒUR, Paul. *Philosophies critiques de l'histoire: recherche, explication, écriture*. In: *Philosophical Problems Today*, 1, 1994, str. 139–201.
- RICŒUR, Paul. *Pour une théorie du discours narratif*. In: RICŒUR, Paul, TIFFENEAU, Dorian, dir. *La Narrativité. Phénoménologie et herméneutique*. Paris: CNRS, 1980, str. 5–68.
- RICŒUR, Paul. *Récit fictif – récit historique*. In: RICŒUR, Paul, TIFFENEAU, Dorian, dir. *La Narrativité. Phénoménologie et herméneutique*. Paris: CNRS, 1980, str. 251–271.
- RICŒUR, Paul. *Soi-même comme un autre*. Paris: Éd. du Seuil, 2015³.
- ŘEPA, Milan. *Poetika českého dějepisectví*. Brno: Host, 2006.
- SCHAMA, Simon. *Krajina a paměť*. Praha: Argo, 2007.
- SCHOLÉS, Robert a KELLOGG, Robert L. *Povaha vyprávění*. Brno: Host, 2002.
- SIMIAND, François. *Méthode historique et science sociale*. In: *Annales. Économies, Sociétés, Civilisations*, 15, 1, 1960, str. 83–119.

- SZONDI, Peter a BOLLACK, Jean, ed. *Úvod do literární hermeneutiky: studijní vydání přednášek*. Brno: Host, 2003.
- ŠUCH, Juraj. *Naratívny konstruktivismus Haydena Whita a Franka Ankersmita*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta, 2010.
- TODOROV, Tzvetan. *Úvod do fantastické literatury*. Praha: Karolinum, 2010.
- VEYNE, Paul. *Jak se píšou dějiny*. Červený Kostelec: Pavel Mervart 2010.
- VEYNE, Paul. *L'inventaire des différences. Leçon inaugurale au Collège de France*. Paris: Éd. du Seuil, 1976.
- WHITE, Hayden. *Figural Realism: Studies in the Mimesis Effect*. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 2000².
- WHITE, Hayden. *Metahistorie. Historická imaginace v Evropě devatenáctého století*. Brno: Host, 2011.
- WHITE, Hayden. *The Content of the Form: Narrative Discourse and Historical Representation*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 1987.
- WHITE, Hayden. *Tropika diskursu. Kulturně kritické eseje*. Praha: Karolinum, 2010.
- WONG, R. Bin. *China Transformed: Historical Change and the Limits of European Experience*. Ithaca: Cornell University Press, 1997.
- WOOLF, Daniel. *A Concise History of History. Global Historiography from Antiquity to the Present*. Cambridge: Cambridge University Press, 2019.
- ZEMON DAVIS, Natalie. *The Return of Martin Guerre*, Cambridge and London: Harvard University Press, 1983.

Výběr publikační a odborné činnosti

Bibliografie

Studie v kolektivních monografiích

- DANIEL ONDŘEJ, ŘÍDKÝ JOSEF „Nová ‚letenská šlechta‘? Hipsteři, jejich paradoxy a ironie jedné ironie.“ In: *Česká populární kultura. Transfery, transponování a další tranzitní procesy* / eds. Petr A. BÍLEK, Josef ŠEBEK. Praha: Univerzita Karlova, Filozofická Fakulta, 2017, str. 322-349.
- ŘÍDKÝ JOSEF, „Neexistuje dobře přizpůsobený a šťastný homosexuál.“ Homosexualita v českých populárně naučných příručkách 30. - 90. let 20. století.“ In: *Miluji tvory svého pohlaví. Homosexualita v dějinách a společnosti českých zemí* / eds. Pavel HIML, Jan SEIDL, Franz SCHINDLER. Praha: Argo, 2013, str. 387-410.

Studie v recenzovaných časopisech

- ŘÍDKÝ JOSEF, „The Narrativism Quarrel Revisited: Can Inquiry Revive Narrative?“ In: *Dějiny – teorie – kritika*, 2019, roč. 16, č. 1, str. 7-33.
- ŘÍDKÝ JOSEF, „Temps et récit: un défi pour l'écriture de l'histoire. A propos d'une lecture ricœurienne de Landscape and Memory de Simon Schama.“ In: *Études Ricœuriennes / Ricœur Studies*, 2017, roč. 8, č. 1, str. 54-66. Přístup z: <https://doi.org/10.5195/errs.2017.391>

Překlady

- HARTOG FRANÇOIS, „Vzestup prezentismu.“ In: *Zpátky do budoucnosti* / eds. Václav JANOŠČÍK, Eva SKOPALOVÁ, Praha: Vysoká škola umělecko-průmyslová, 2019, str. 61-78.
- HARTOG FRANÇOIS, „Na cestě k nové historické situaci.“ In: *Slovo a smysl*, 2017, roč. 14, č. 27, str. 239-250.

Vědecko-výzkumná aktivita

Stipendia a granty

- GA UK 250551 – *Současné trendy v historické metodologii – stav dnešní debaty o roli vyprávění v historiografii*, 2017. Hlavní řešitel. Úspěšně splněno.
- *Fond mobility*, 1.3.-30.6. 2016, stipendium na výměnný pobyt, stáž na École des Hautes Études en Sciences Sociales (EHESS), Paříž, Francie
- *Campus France*, 19.10-18.12 2015, stipendium francouzské vlády na zahraniční stáž, École des Hautes Études en Sciences Sociales (EHESS)

Zahraníční pobyty a stáže

Listopad 2017 **Bibliothèque National de France**, týdenní studijní stáž v rámci GA UK
2015-2016 **École des Hautes Études en Sciences Sociales (EHESS), Paříž, Francie**, série doktorských stáží v rámci programu Recherches doctorales libres, výzkumný pobyt v archivu **Fonds Ricoeur**